

Karasu Mirku, građanu i mesaru za vola, koji je kod pučke svečanosti po gradu vandan i napokon ubit i spečen na ražnju javno na Zrinjevcu te dijeljen u narod platilo se 270 for.

Na posebnoj kartici nalaze se opaske nekog odbornika, možda Šmidta, koje su zanimljive s kulturno-povjesnog gledišta: »Krčelić i Čizmek jesu si silovitim načinom

odijelo uzeli«. — »Čizmek je svojevolumno trumbentašem odijelo dao«. »Što je sa škrišnjama, u kojima je cvijeće bilo?« »Barjake su si gospoda svojevolumno odnijela«.

Toliko o posljednjoj instalaciji prema spisima, što ih je iz ostavštine svog prijatelja Maksimilijana Šmidta primio moj otac Đuro Deželić.

Dr. Velimir Deželić st.

METROPOLITANSKA KNJŽNICA U ZAGREBU.

Zagrebačka katedralna crkva morala je od vremena svoje utemeljenja imati raznovrsne knjige, naravno u ono prvo doba takove, koje su bile potrebne za vršenje crkvene službe. Najstariji do danas sačuvani popis crkvenih knjiga nalazi se u inventaru katedralne riznice od konca XIV. stoljeća. (Tkalčić, Mon. Civ. Zagr. XI. 125.) Taj inventar ne ima napisane godine. Tkalčić drži, da je pisan prema koncu XIV. stoljeća, ja pako mislim, da potječe iz početka XV. stoljeća, a to zaključujem po tome, što je na str. 136. napisano, da je neki brevijar darovan prebendi sv. Kuzme i Damjana, per condam dominum Blasium custodem. (l. c.) Budući da je kustos Blaž živio još g. 1399., to ta riječ »condam« predpostavlja, da je inventar pisan poslije smrti kustosa Blaža, dakle poslije g. 1399. (Fejer, Cod. dipl. Tom. X. Vol. II. 693.). Nu svakako je taj inventar pisan prije g. 1425. kako to dokazuje bilješka na str. 144.

Početkom XV. stoljeća imala je katedralna crkva: 5 Antifonara, 6 Graduala, 6 lekcionara, 1 Sermocional, 13 Misala, 2 Pasionala i nekoliko inih liturgičkih knjiga, uz to 3 kapitularija, 6 psalterija, 9 brevijara, 2 biblije, knjigu zvanu »arhidjakoni«, više inih liturgičkih knjiga, znatan broj bogoslovskih i liječničkih knjiga, te više djela crkvenoga prava. Sve te knjige čuvale su se u riznici, koja se je nalazila u unutarnjoj sakristiji, a to je bio onaj prostor, gdje su se do g. 1600. obdržavale i kaptolske sjednice, te čuvalo crkveno odijelo, sveto posude i ostale dragocjenosti. Sve te predmete morao je čuvati kustos pod osobnom odgovornošću. U riznici prvostolne crkve imade više inventara od XVI. do XX. stoljeća, kojima kaptolski izaslanici predavaju inventar novo imenovanom kustosu, samo se u potonjima već ne izbrajaju crkvene knjige. No da su kustosi podjedno brigu vodili o crkvenim liturgičkim i ostalim knjigama, za to imade dosta dokaza u kaptolskom arhivu. Primjera radi navodim, da je kustos Ladislav g. 1453. iz katedralne riznice posudio čazmanskom kantu Ivanu rukopisnu

knjigu Bonifacijevih dekreta, pak je na koncu knjige pripisao: Venerabili Dno. Johanni Cantori et Canonico Ecclesie Chasmensis, sub spe restitutionis est accommodatus, feria secunda proxima ante festum beate Barbare virginis et martyris, Capitulo Ecclesie Chasmensis, Scripsi manu propria ego Ladislaus Custos Ecclesie Zagrabiensis, anno Dni. 1453.

U registru posuđenih crkvenih predmeta, za kustodijata Mihalja de Colocia, je g. 1505. upisano, da je posuđena doktoru Andriji knjiga morala Grgura, zatim djelo Eneja Silvija i knjiga privilegija zagrebačke crkve. (Tkal. Mon. Civ. Zagr. XI. 323).

Već je u najstarije vrijeme bio običaj, da su biskupi i kanonici svoje knjige, naročito liturgijske i teološke, nakon smrti ostavljali crkvi, pak imade ubilježeno konkretnih slučajeva o tome. Tako je primjerice Andrija Planckner, kanonik i katedralski arhidjakon početkom XVI. stoljeća ostavio cijelo svoje sv. pismo crkvi, a mnogi kanonici su prije i poslije njega svoje misale, brevijare i ostale knjige ostavljali crkvi. Još i danas postoji običaj, da se nakon smrti biskupa i kanonika, sve pokojnikove znanstvene knjige predavaju metropolitanskoj biblioteci, te kustos na službi izlučuje iz ostavine sve knjige toga sadržaja. Kanonik Baltazar Bedeković, pišući poznati životopis Krčelića, među ostalim je upisao: quemadmodum et libros contra statuta capituli, academiae donavit. (Smičiklas »Annuae«, Uvod, LXV). U kaptolskim statutima od g. 1794. (str. 115.) je upisano »post mortem cujuslibet Canonici libros a defuncto relictos, prout jam usu receptum fuerat, pro erigenda Bibliotheca sincere asservari procuret, qua in re fides summa et Capituli post cujusvis mortem exacta vigilantia exigitur«.

Praksa na koju se pozivaju kaptolski statuti, osniva se prema nekim bilješkama u kaptolskom arhivu, na odredbi tridentinskoga koncila, a prema drugima na ustanovama trnavske provincijalne sinode.

U starije doba, dok je crkva posjedovala još manje knjiga, nije postojala posebna

zgrada za knjižnicu, već su se knjige čuvala u crkvenoj riznici (sacristia interior). U pravom smislu knjižnica spominje se tek koncem XVII. stoljeća, te kaptolski statuti g. 1794. (str. 112.) vele: Bibliothecae praesentis initium fecit Magnae Memoriae Episcopus Ignatius Mikulich, qui magno aere comparatis libris eruditi Walvasoris prima ejus fundamente posuit, operam suam et laborem in ponendo Aedificio et consignandis libris Capitulum laudabiliter adjunxit. Navodno bilo je tih knjiga, što ih je biskup Mikulić od Walvasora kupio oko 10.000 svezaka, a platio je za te knjige, 3000 forinti. (P. von Radich, Joh. Weikhard Freiherr von Valvasor. 98, 245.).

U nadbiskupskom arhivu nalazi se pismo Alojzija s'na Valvazorovog, koji je neko vrijeme boravio u karlovačkom samostanu, pak u tom pismu fra Alojzije tvrdi, da je njegov otac svoju biblioteku biskupu Mikuliću poklonio spontanee pro perpetua memoria. To pismo pisao je fra Alojzije biskupu Martinu Brajkoviću, da ga čim prije zaredi (Barlé, »Katolički List«, 1894, 385.). Taj navod ne će biti istinit, jer se znade, da je Valvasor pod zadnje dane svoga života bio radi silnih dugova prisiljen sve svoje posjede i svoju knjižnicu prodati, te da je u Krškom u skrajnoj bijedi živio. Radich, Valvasor, 245.). Čini se, da je Pavao Ritter Vitezović posredovao prodaju te biblioteke.

Zgradu za metropolitansku biblioteku sagradio je biskup Aleksander barun Mikulić, koji je bio unuk glasovitoga protonotara, poslije kraljevskoga personala Tome baruna Mikulića, a sin poznatoga zločinca, Aleksandra, koji je pobjegao u Bosnu, te tamo ubijen. Aleksander Ignacij Mikulić, bio je zagrebački kanonik od g. 1671. do 1688., a od potonje godine do 1694. zagrebački biskup. Zgrada metropolitanske biblioteke bje sagrađena na zapadnom obrambenom zidu katedrale, a prostorije biblioteke bile su u prvom katu, i to velika dvorana tik biskupske palače, te je iz dvora bio direktan ulaz u knjižnicu. Do velike dvorane biblioteke, koja je bila duga 20 metara, a široka 5 i pol metara, bila je manja soba, iz koje se je ulaz'lo u Bakačevu kulu. U svim trim prostorijama bile su police za knjige. Ulaz u biblioteku bio je sa istočne strane, nasuprot glavnom ulazu u katedralu, malo prema sjeveru. Iz toga ulaza su vodile stubbe u prvi kat, pak se je došlo najprije u tijesnu bibliotekarovu sobu, a preko nje u knjižničke prostorije. Prostor, gdje su knjige bile smještene, bio je tako izrahljen, da je bilo tamo smješteno oko 450 kurentnih metara knjiga.

Na samoj zgradi je u visini prvoga kata bio na istočnoj strani Mikulićev grb. U plo-

či crnoga mramora umetcima crvenog mramora je u štitiu jednorogi konj, sa napisom Alexander Ignatius Mikulich Praesul Zagrabienis erexit. U kronografičkom napisu je sadržana g. 1692. (Tkalčić u »Katoličkom Listu« 1902. 518). Nakon porušenja zgrade, darovao je kaptol taj grb arheološko-historijskom muzeju u Zagrebu, gdje se još i sada nalazi.

Mikulićev nasljednik biskup Stjepan Želišćević (1694.—1703.), izdao je 5. VII. 1695. povelju, kojom uređuje pitanje uzdržavanja zgrade metropolitanske biblioteke, namještanje bibliotekara, ustanove o porabi knjiga itd. Ta se povelja nalazi u kaptolskim statutima g. 1794. (str. 112.). Nisam našao podatka, da li je umah nakon izdanja gornje povelje izabran bibliotekar, nu u kaptolskom arhivu nalazi se konstitucija od g. 1704. gdje se veli da je pomoćnik u ispo- vjedanju imenovan kanonik Grgur Paravi- gić, koji uz plaću 60 renskih forinti mora obavljati i bibliotekarsku službu u metroli- tanskoj biblioteci, te svakoga tjedna jedan dan dva sata prije, i dva poslije podne biti u knjižnici, da se svećenici i redovnici mo- gu služiti knjigama, dočim je kanonicima dužan u svako doba knjižnicu otvoriti. (Act. Cap. ant. fasc. 109, pag. 20). G. 1735. spo- minje se kanonik Gjuro Marčević kao bi- bliotekar metropolitanske knjižnice sa pla- ćom od 60 forinti. Poslije Marčevića, koji je umro g. 1741. dulje se vremena ne zna ni za jednoga knjižničara, sve do vremena bis- kupovanja Vrhovčeva. Za biskupa Vrhovca upisao je Stjepan Ledinski izbrajajući bis- kupova djela u Memorijalu, 1805. a Janua- rio usque Martium occupatio in coordinanda Bibliotheca. Veliki biskup Vrhovac, koji je na sve poslove, ne samo crkvene nego i na kulturne mislio, te za sve vremena našao, veoma je mnogo činio za metropolitansku biblioteku i biskupski arhiv. Neki Josip Nikola Kovačić (Sengviciensis), slobodnih znanosti i filosofije doktor, za biskupova- nja je Vrhovčeva oko g. 1815. uređivao bis- kupski arhiv i metropolitansku knjižnicu. Kovačić je napisao spis pod naslovom »Memoria solemnis restaurationis Archivi Episcopatus Zagrabienis«, te među ostalim veli u toj memoriji, da je otac biskupa Vr- hovca, Aleksij Josip Vrhovac vojnički čas- nik, kupio biblioteku i slike (bakro- i drvo- reze), od obitelji Ivana Weikharda Valva- sora. Ma da je taj nazor Kovačićev skroz neispravan, to je ipak stalno, da je Vrhovac mnogo brige posvećivao metropolitanskoj biblioteci, te su svi solidno načinjeni stalci knjiga njegovo djelo. Za biskupa Vrhovca bio je bibliotekarom metropolitanske biblio- teke Stjepan Ledinski, potonji zagrebački kanonik od g. 1844. do 1859., koji je veoma savjesno vršio tu službu, sastavio protokole knjiga, koji su do najnovijega vremena bili

u porabi sve do g. 1906. Kada je Ledinski napustio službu bibliotekara, sastavio je statut za bibliotekara i formulu prisege, te je g. 1846. izabran bibliotekarom svećenik Gjuro Molnar, sa plaćom 400 forinti. (Kapt. zap. g. 1846. br. 59).

Nije mi poznat potpuni redosljed potonjih bibliotekara i vrijeme njihovog službovanja. Žalibože nije se u posljednje doba skoro ništa radilo, knjige predane metropolitanskoj biblioteci nisu smještene na police, niti upisane u protokole, niti signirane te pečatom metropolitanske biblioteke providjene, već su ležale na podovima knjižnice, a ako se komu posuđivalo, to ih dotičnici nisu vraćali, te ima još i danas certifikata, od davno već umrlih ljudi, od kojih se naravno ne mogu posuđene knjige natrag dobiti. Znatno dio rijetkih knjiga nalazi se kod jugoslavenske akademije u svrhu sastava ade-mijskog rječnika.

G. 1906. za banovanja Teodora grofa Pejačevića, a načelnikovanja dr. Milana Amruša u Zagrebu, naložila je vlada i gradsko poglavarstvo, da se zgrada metropolitanske biblioteka mora srušiti, »jer da je pogibeljna za pod njom prolazeće u crkvu općinstvo«. Istina je, da je bilo nešto pukotina na zgradi biblioteke, ali tu štetu bi se sa malim troškom moglo popraviti, a sama Bakačeva kula i zapadni dijelovi biblioteke, koji su na sredovječnim zidovima bili do 2 metra debeli, mogli bi još vijekovima odolijevati zubu vremena. Pošto su nadbiskup dr. Posilović, ili bolje rečeno, njegovi doglavnici skloni bili ideji uklopnjenja Bakačeve kule i zapadnoga tvrđavnoga zida crkve, to bje zaključeno sredinom g. 1906. da se zgrada biblioteke sa obrambenim zidom sa zapadne strane crkve sruši. U tu je svrhu bilo potrebno knjige iz knjižnice prenijeti u druge prostorije, a taj posao povjerio je kaptol novo imenovanom kanoniku, stenjevačkom župniku Ivančanu, koji je još prije nego li je počeo rezidirati, u kolovozu i rujnu g. 1906. iz Stenjeva svaki dan dolazio u Zagreb, te rukovodio prenos knjiga u kuriju

br. 28. Prenašali su knjige kažnjenci sudbenoga stola uz pomoć stolarskih radnika, koji su stalke u biblioteci rastavljali, te u kuriji br. 28 opet namještali, da se knjige u nje mogu smjestiti. Sav prenos knjiga razlaganja te ponovno smještenje u na novo namještenje stalke, stajalo je oko 800 for., dočim je rušenje Bakačeve kule i obrambenoga zapadnoga zida stajalo također oko 800 for., a sav kamen bio je vlasništvo poduzetnika, koji je kamen prodao za utvrđivanje savske obale!

Metropolitanska biblioteka brojila je oko 50.000 svezaka, a sve te knjige smještene su u osam soba kurije br. 28, pak je privremenim bibliotekarom namješten gimnazijalni kateheta dr. Dragutin Peček, koji je pod nadzorom kanonika dr. Ljudevita Ivančana pravio od g. 1907. do 1913. popis svih knjiga metropolitanske biblioteke, tako zvani »Zettelkatalog« i inventarne protokole knjiga, a kanonik Ivančan je u nekoliko svezaka popisao i opisao slike Valvasorove zbirke, koje se prije uopće nisu nalazile ni u kojem protokolu, a nisu imale niti pečata metropolitanske biblioteke niti ikakove signature. (Valvasorova zbirka nalazi se sada u Grafičkoj Zbirci Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu).

Pošto je metropolitanska knjižnica bila tek provizorno smještena u kuriji br. 28, te tamo bila izložena pogibelji požara, jer se je nalazila u blizini kaptolskog sjenika u kuriji vijećnice, pak se je u kuriji br. 28 već g. 1913. i dimnjak upalio, ali je srećom pravodobno veći požar zapriječen, a nije bilo raspoloživog novca, da se novu biblioteku sagradi, to je kaptol u dogovoru sa nadbiskupom, a uz dozvolu sv. stolice sklopio sa kr. zem. vladom 23. V. 1914. ugovor, glasom kojega se knjige metropolitanske biblioteke i kaptolski arkiv, naročito locus credibilis i privatni kaptolski arkiv od g. 1181. do 1800., za vrijeme od 50 godina smješta u kr. sveučilišnu knjižnicu, što je g. 1916. provedeno.

Dr. Ljudevit Ivančan.